

ІНДУСТРІАЛЬНИЙ ПЕРІОД ШКІЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА в м. Києві

Анотація. У статті проведено науковий аналіз проектування і забудови шкільних будівель індустріального періоду у м. Києві. Виділено, досліджено поширення і локалізацію, роки забудови та особливості застосування у місті основних серій типових проектів шкіл I-III періоду індустріалізації.

Ключові слова: індустріалізація, типовий проект школи, типові серії, шкільні будівлі, школи Києва.

Постановка проблеми. У Києві, як і в кожному великому історичному місті, існуючий фонд шкільних будівель формувався протягом тривалого часу. Кожний період в історії шкільного будівництва по-своєму унікальний, цікавий і корисний для вивчення. Але серед усього різноманіття різновікових будівель, які тепер експлуатуються як середньоосвітні школи, переконлива більшість зведена в індустріальний період. Тому наукова систематизація існуючого фонду шкільних будівель індустріального періоду має велике практичне значення для поліпшення матеріально-просторового середовища середньої освіти.

Обґрунтування актуальності. Дослідження існуючого учбово-матеріального фонду середньої освіти необхідно для покращення його експлуатаційних характеристик і приведення його у відповідність до сучасних вимог.

Наукова розробка проблеми. Дослідженням типології шкільних будівель на сучасному етапі займалися наступні вчені, життя і діяльність яких були пов'язані з Києвом: В. Волік, В. Єжов, Л. Ковальський, Й. Каракіс, С. Нівін, Н. Савченко, та інші. Живучи і працюючи в Києві, в таких його наукових і проектних установах як: Діпромiсто, КиївЗНДiEP, Київпроект, КНУБА, УкрНДiПцивiльсьiльбуд та iн. (наведено сучасні назви установ), ці та інші архітектори-науковці часто використовували існуюче учбово-матеріальне середовище київських шкіл як базу для своїх наукових досліджень. У працях перерахованих учених київські школи здебільшого описуються побіжно у контексті спеціальних предметів типології шкільних будівель, що ними розглядалися. Задачі по дослідженню і систематизації наявного в місті фонду шкільних будівель у науці вирішені не повною мірою, що відкриває шлях до подальшої роботи у даному

напрямку.

Виклад основного матеріалу. Для наукової систематизації фактологічного матеріалу періодизацію індустріального періоду в архітектурі та будівництві взято за працю проф. Слепцова О. С., [1], котрий, в свою чергу, спирався на дослідження проф. Єжова В. І., опубліковані зокрема у монографії, [2].

I-й період індустріалізації (1955 – 1-ша пол. 60-х рр.) представлений у м. Києві двома основними типовими проектами шкіл: 2-02-27К та 2-02-73.

Типовий проект №2-02-27К був розроблений архітектурною майстернею при Народному комісаріаті освіти (НКО) СРСР в середині 50-х рр. (арх. Б. Ведерніков, Н. Луговий) і набув загальносоюзного поширення. Автором встановлено, що у Києві нараховується 7 об'єктів за даним ТП, що зберегли первісну функцію, що складає 1,75% від загальної кількості будівель, котрі використовуються як школи. Крім того, 8 шкільних будівель є похідними або ж модифікаціями вказаного типового проекту. Роки забудови даного ТП у Києві – 1955-1958. Проект арх. Б. Ведернікова був розроблений для розміщення двокомплектної школи на 880 учнів і призначався для забудови тільки у найкрупніших містах. Перша в Україні школа зі збірних елементів – оштукатурених крупних шлакобетонних блоків – була побудована у Києві за вказаним ТП і знаходилась на вул. П. Нестерова, 4 [3]. Зараз у цій будівлі знаходиться редакція газети «Голос України». На відміну від першої, стіни більшості шкіл за даним ТП були виконані зі звичайної керамічної цегли, нерідко неоштукатуреної, проте решта конструкцій залишилися повнозбірними. Будівля школи мала 1 симетричний компактний корпус П-подібної в плані форми і становила 4-поверховий об'єм з головним входом по центру головного фасаду. Для підкреслення великого суспільного значення школи автори проекту використали наступні засоби архітектурної виразності: мірний ритм віконних прорізів (характерних для шкільних будівель) підкреслено пілястрами; об'єм будівлі по горизонталі розділено поясом між 3 і 4 поверхом; завершення будівлі по висоті підкреслено важким вінчаючим карнизом; сходові клітки у бічних крилах винесені за площину фасаду трапецієдальними еркерами; головний, а у ряді випадків також і дворовий вхід виділено 2-поверховим 4-колонним портиком. Особлива естетична привабливість школи обумовлювала її містобудівне положення з орієнтацією головного фасаду будівлі на головні транспортно-пішохідні напрямки мікрорайону. Образ школи був величний, в міру стриманий, проте позбавлений пафосу. Школи, збудовані за ТП №2-02-27К, були істинними центрами своїх мікрорайонів та їх архітектурною окрасою.

Другим, найбільш поширеним типовим проектом школи I періоду індустр-

ріалізації у Києві був ТП №2-02-73, що прийшов на зміну вищезгаданому. Проект був розроблений інститутом «Діпромiсто» (м. Київ) наприкінці 50-х рр. на основі конкурсного проекту, що отримав на Загальносоюзному конкурсі у 1956р. першу премію і застосовувався головним чином на території Української РСР. У місті застосовувались модифікації цього ТП на 22 класи (920-960 уч.). У Києві за даним типовим проектом первісну функцію зберегли 11 об'єктів, що становить 2,75% від загальної кількості будівель, що використовувалися як школи. Крім того, 6 шкіл є можливими трансформаціями (модифікаціями) цього проекту. Роки забудови даного ТП у Києві – 1958-1963. Будівля школи складається з 1 корпусу, що являє собою 3-поверховий несиметричний об'єм П-подібної форми. Як і попередній ТП, типовий проект, що розглядається, мав поздовжні несучі цегляні стіни і збірні залізобетонні перекриття. Проте за архітектурною виразністю цей проект був значно скромнішим за свого попередника і не використовувався в районах, що мають культурно-історичну цінність. Зальні приміщення розташовані у центральній частині 3-го (верхнього) поверху симетричного головного фасаду. Таке розташування приміщень функціонально обумовило композиційно необхідне піднесення центральної частини головного фасаду і його урізноманітнення крупнішим архітектурним масштабом за допомогою вітринного застосування зальних приміщень. Решта будівлі являє собою нічим не розчленовані по горизонталі і по вертикалі мірні ряди тристулкових вікон.

II-й період індустріалізації (1-ша пол. 60-х рр. – 1975) відзначився у Києві 3 найбільш поширеними типовими проектами шкільних будівель: 2-02-964/у; 2С-02-07; 2С-02-08.

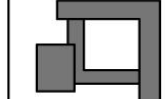
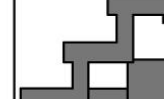

Авторство типового проекту №2-02-964/у належить відомому майстру шкільних будівель Й. Каракісу в часи його творчості в інституті «Діпромiсто» (м. Київ). Перша школа за даним, тоді ще експериментальним проектом на 960 уч. була зведена у м. Краматорськ у 1962р. У Києві першу школу за тим же проектом тільки на 1320 уч. збудували у тому ж 1962р. Це була школа №31 по вул. Березневій, 5, що на Дарниці, [3]. У цій будівлі школа №31 знаходиться і до тепер. Всього у Києві за даним типовим проектом нараховується 26 шкіл. За рідким виключенням усі вони збудовані в модифікації на 1320 уч (з чотириповерховим учбовим корпусом – у модифікації на 960 уч. Учбовий корпус триповерховий). Роки забудови даним ТП у місті – 1962-1968. Динаміка забудови вказаним типовим проектом має 2 піки – у 1964 та 1967 роках, коли було зведено по 4 школи за даним проектом. Серійне рішення даного проекту було виконано майстернею №2 Київпроекту (арх. Дубинська). Впровадження проекту в

місті виконані виключно з цегляними стінами зі звичайної керамічної цегли. Школи за даним типовим проектом поширені в наступних історичних районах міста: Відрадний, Воскресенка, Лісовий масив, Нивки, Русанівка, Соцмісто та ін. Для архітектурної типології шкільних будівель даний проект цікавий головню 2 аспектами: 1) вперше у масовому шкільному будівництві міста групу загальношкільних (клубних) приміщень винесено в окремих корпус, котрий поєднано з учбовим критим 1-поверховим переходом, в якому розмістився вестибюль головного входу з гардеробом; 2) учбовий корпус втратив характерні риси громадської будівлі, зокрема специфічні особливості зовнішнього вигляду шкільної будівлі: школа ззовні дуже скидається на звичайний житловий будинок із зашкеленими лоджіями. Школи даного проекту також виділяються на глухих торцях будівлі великими яскравими мозаїчними панно на тему знань. Цікаво, що ці панно у кожному впровадженні ТП різні.

Широкого поширення у Києві набули школи збудовані за типовими проектами №2С-02-07 і 2С-02-08, розробленими ЦНДІЕП учбових будівель (м. Москва) у середині 60-х рр. Всього за даними типовими проектами у місті нині функціонує 39 шкіл, що складає 9,75%. З них за ТП №2С-02-07 – 30, а за ТП №2С-02-08 – 9. Цей типовий проект є основним для шкільних будівель Лісового масиву, Микільської Борщагівки, Березняків і навіть одного мікрорайону Оболоні. Роки забудови даними типовими проектами у Києві – 1968-1975. ТП №2С-02-08 був розрахований на 960уч, а 2С-02-07 – на 1280 уч., для чого учбовий корпус останнього був 4-поверховим, а у ТП №2С-02-07 – 3-поверховим. За іншими характеристиками ці два типові проекти різнилися не суттєво. Школи складаються з 2 блоків – учбового і загальношкільного, сполучених між собою критим переходом, симетричні і в плані мають Н-подібну форму. Варто відмітити, що у сусідніх державах колишнього Радянського Союзу, зокрема в Росії, поширені варіанти даних ТП у каркасно-панельних конструкціях – 2С-02-09 на 960уч. (ЛенЗНДІЕП) та 2С-02-10 на 1320 уч. (ЛенЗНДІЕП), тоді як у нашій державі (у т.ч. і в Києві) ці масові типові проекти будувалися з цегли. Серед виявлених у місті типових проектів вказаних серій в каркасно-панельних конструкціях не виявлено жодного. На прикладі типових проектів серії 2С-02 яскраво видно як зі значним удосконаленням функціональної структури шкільної будівлі її зовнішній вигляд остаточно деградував. Універсальні будівлі шкіл за серіями 2С-02 є суто утилітарними спорудами, в яких естетичні якості віднайти важко. Сьогодні школи згаданих серій є невід’ємними атрибутами віддалених від центру проблемних районів міста, які прийнято називати «спальними».

ХАРАКТЕРНІ ТИПИ ШКІЛЬНИХ БУДІВЕЛЬ
I – III ПЕРІОДІВ ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ

Табл. 1

	I період. 1955 – 1 п. 60-х		II період. 1 п. 60х – 1975		III період. 1975 – 1 п. 80х	
Період забудови	1956-1958	1958-1963	1962-1968	1968-1975	1975-1988	1975-1988
					до 1990 - модифікація ТП	
Автор проекту	арх. майстерні при НКО СРСР арх. Ведерніков, Луговий	ДІПРОМІСТО м. Київ	Каракіс Й. Ю. Серійне рішення майстерня №2 Київпроекту (арх. Дубинська)	ЦНДІЕП учбових будівель м. Москва	ЦНДІЕП учбових будівель м. Москва	ЦНДІЕП учбових будівель м. Москва
№ типового проекту	2-02-27К	2-02-73	2-02-964/у	2С-02-07	222-1-158	222-1-118
				2С-02-08		
Потужність класів/учнів	$\frac{22}{880}$	$\frac{24}{920-960}$	$\frac{24}{920-960}$	$\frac{33}{1320}$	$\frac{30}{1176}$	$\frac{40}{1568}$
			$\frac{33}{1320}$	$\frac{24}{920-960}$		
Схема плану						
Констр. система	<u>Стінова</u> Цегла	<u>Стінова</u> Цегла	<u>Стінова</u> Цегла	<u>Стінова</u> Цегла	<u>Каркасно-панельна</u> ИИ-04	<u>Каркасно-панельна</u> ИИ-04
Кількість, шт.	7	11	26	30	36	49
				9		
Перспективне зображення						

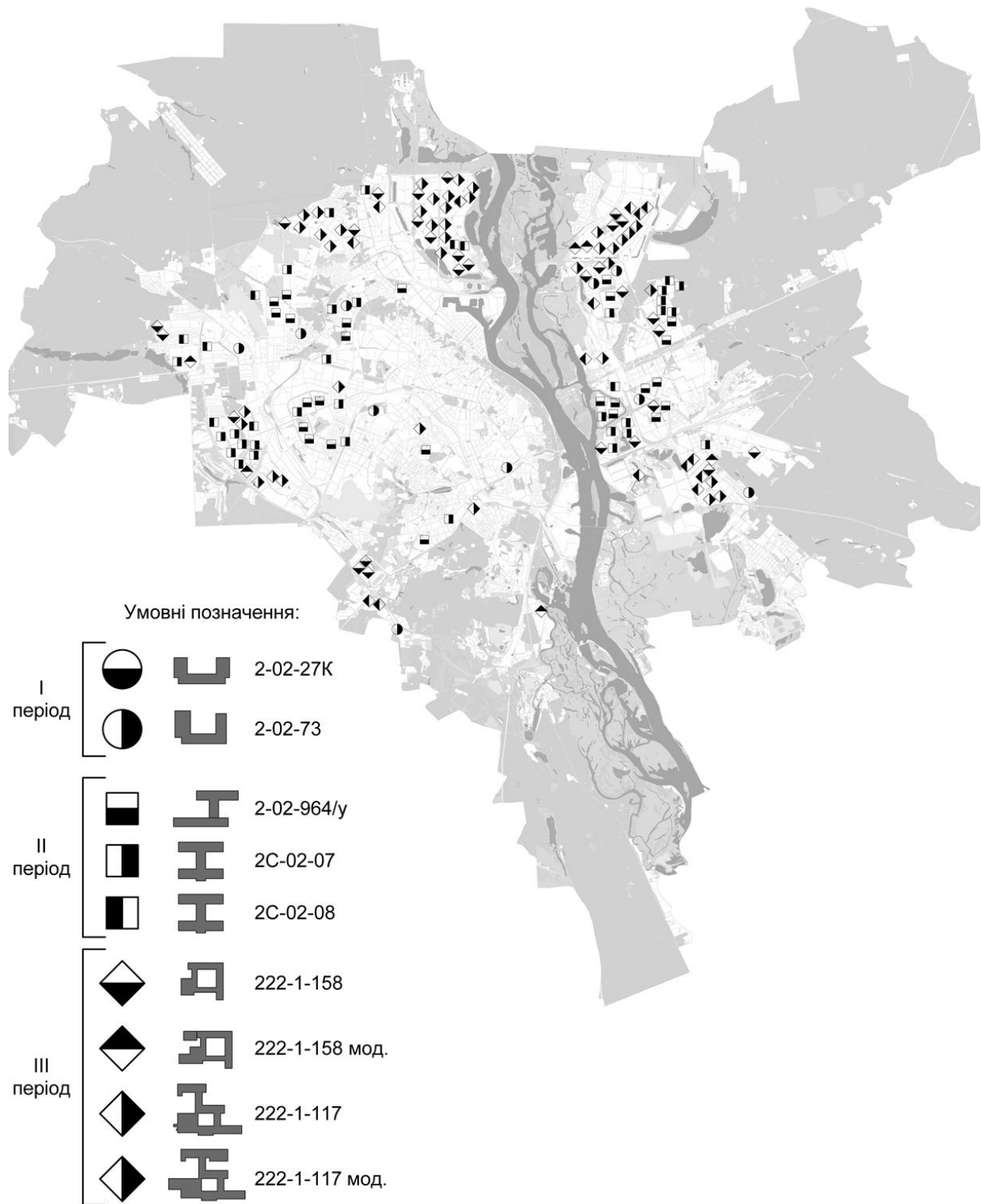

Рис. 2. Мережа шкільних будівель м. Києва I – III періодів індустріалізації

Рис. 3. Приклад формування мережі шкільних будівель періоду індустріалізації

III-й період індустріалізації (1975 – сер. 80-х) – період розквіту епохи типового проектування. У цей час у місті активно будуються нові великі житлові масиви. Паралельно з житловим будівництвом тими ж темпами і без відставань будується й система комплексного обслуговування населення, елементом якої є, зокрема, і шкільні будівлі. Початок періоду у шкільному будівництві Києва доцільно зафіксувати 1975 роком. Оскільки 1975 був останнім роком, коли були зведені школи за проектами серії 2С-02, на зміну яким прийшли проекти нового покоління типових проектів (що було зафіксовано навіть у зміненій системі класифікації типових проектів). Перша школа за проектом нового покоління – ТП №222-1-118 на 40 класів (1568 уч.) – була зведена у Києві в серпні 1974 р. за адресою: проспект Оболонський, 12-в, що у 4 мікрорайоні ж/м Оболонь. Школі присвоїли номер 157, сьогодні за цією адресою під тим же номером функціонує ліцей. Другим найбільш поширеним типовим проектом школи III-го періоду індустріалізації була школа на 30 класів ТП №222-1-158. Перша школа за даним проектом була здана в експлуатацію у серпні 1975 року, знаходилася за адресою: вул. Жмеринська, 20, що у 1 мікрорайоні ж/м Микільська Борщагівка і до сьогодні має номер 215. Автором обох типових проектів був ЦНДІЕП учбових будівель (м. Москва). Це були уніфіковані шкільні будівлі, в основу організації архітектурно-планувальної структури яких була покладена ідея розгалуження будівлі на блоки учбових та загальношкільних приміщень, [1]. Обидва ТП були в каркасно-панельних конструкціях. Згадані вище типові проекти є основними для шкільних будівель м Києва. Нині у місті функціонує 36 шкіл в будівлях за ТП №222-1-158, що становить 9% від загальної кількості будівель, котрі використовуються як школи, і 49 шкіл в будівлях за ТП №222-1-118, що становить 12,25% відповідно. Забудова вищенаведеними типовими проектами йшла паралельно, використання того чи іншого типового проекту було обумовлено необхідною за містобудівним розрахунком проектною місткістю школи. Школи за вказаними ТП є основними у наступних житлових масивах міста: Оболонь; Мінський; Виноградар; половина Микільської Борщагівки; Південна Борщагівка; Теремки-I та Теремки-II; Харківський; Лівобережний (Микільська слобідка); Райдужний-I, -II, та -III; Кибальчич; половина Вигурівщини-Троєщини. Трапляються школи за даними проектами і в решті житлових масивах столиці. Школи збудовані за вказаними типовими проектами повністю відсутні в центральній частині міста.

Висновки. 1) Протягом історичного періоду, що розглядається, темпи шкільного будівництва у місті постійно зростали. Важливою причиною цьому було впровадження і удосконалення індустріальних методів будівництва. Най-

більший приріст відбувся за II період індустріалізації й склав 55% у порівнянні з I періодом. У подальшому темпи нарощування шкільного фонду дещо сповільнилися і склали у III індустріальному періоді 25%. Нарощування кількісних показників супроводжувалося удосконалення функціональної структури і проривним розвитком типології шкільних будівель. Зворотною стороною процесу була поступова дискредитація школи як типу громадських будівель, деградація естетичних якостей шкільних будівель на об'єктному рівні, втрата ними традиційної для них ролі естетичної домінанти житлового мікрорайону на містобудівному рівні. 2) Протягом I–II індустріальних періодів шкільні будівлі зводилися в цегляних конструкціях. Зведення першої школи масової серії у каркасно-панельних конструкціях у Києві відбулось лише у 1974р. 3) На ранніх етапах індустріалізації впровадження у місті знаходили місцеві, зокрема кийвські типові проекти. Впровадження ТП українських інститутів було припинено на початку III періоду (1975р), коли у місті почали забудовуватись загальносоюзні серії ТП авторства ЦНДІЕП учбових будівель (м. Москва). 4) Аналіз досвіду будівництва шкіл говорить про те, що їх функціонально-технологічна структура не вирішена в тих рамках, які пред'являються до неї на сучасному етапі розвитку суспільства, що є подальшим напрямком наукових досліджень у галузі.

Література

1. Слепцов О. С. Архитектура гражданских зданий. Индустриализация / Олег Слепцов – Укр. акад. архит., ТОВ "Наук.-проект. архит. бюро ЛІЦЕНЗіАРХ". - К. : Видавничий дім А+С, 2010. - 247 с. : іл. - Бібліогр. : с. 227-235 (266 назв). - ISBN 978-966-8613-41-8 (в опр.).
2. Ежов В. И. Архитектура общественных зданий массового строительства / Ежов В.И. — М.: Стройиздат, 1983. — 216 с.
3. Шулькевич М. М. Киев: Архитектурно-исторический очерк / Шулькевич М. М., Дмитренко Т. Д.— 6-е изд. — К.: Будівельник, 1982. — 448с.
4. Перечень типовых проектов общественных зданий для строительства в городах и поселках городского типа. П 02-3 [Текст] : нормативно-технический материал. — М. : [б. и.], 1972. — 154 с. (СК ; ч. 2, разд. 0). — Б. ц.

Аннотация. В статье проведен научный анализ проектирования и застройки школьных зданий индустриального периода в г. Киеве. Выделены, исследовано распространение и локализация, годы застройки и особенности применения в городе основных серий типовых проектов школ I–III периода индустриализации.

Ключевые слова: индустриализация, типовой проект школы, школы Киева.

Annotation. Within this article the scientific analysis of the design and construction of school buildings of industrial period in Kyiv is given. It is identified, explored the distribution, location and years of development as well as the application features of major series of standard designs schools of I-III periods of industrialization.

Keywords: industrialization, typical project school building, schools of Kyiv.